

on meidän varma toivomme ja vakaumuksemme — on Suomenkin sosialidemokraattinen aate tunkeutunut vielä syvemmälle kansan sydämeen ja valloittanut uusia aloja. Sen minä uskon ja minä lausun samat sanat kuin Marxin uskollinen aatetoveri, kansainvälisen sosialismin toinen suuri mestari, Friedrich Engels, kaksi vuotta ennen kuolemaansa:

“Puoluetoverit, olen vakuutettu, että te edelleenkin tulette tekemään, mitä velvollisuutenne vaatii.”

“Kymmenen vuotta 1899—1909.”

SUOMEN ENSIMÄINEN SOSIALISTI

Suomen ensimmäinen sosialisti — kuka se mahtanee olla, huudahtaa varmaankin jokainen, kun näkee ylläolevan päällekirjoituksen. Tosiaan hänestä ei juuri tähän asti ole tietty mitään ja vielä vähemmän hänen laajanpuoleisesta kirjastaan, jonka on julaissut Saksassa saksankielellä.

Axel Niklas *Herlin**) syntyi Naantalissa v. 1838. Vanhemmat kappalainen Axel Herlin ja Charlotte Aejmelaeus. Tuli ylioppilaaksi 1859, luki ensin teologiaa, mutta jätti sen ja meni oppimaan Karlsruhen polyteknilliseen opistoon 1861—63. Kotiintultuaan palveli hän ensin kirjanpitäjänä ja sitte disponentina ja omistajana veljensä Gustaf Albertin äsken perustamassa Hill Helsingfors nimisessä hienotaetehtaassa, joka ei kuitenkaan kannattanut, vaan joutui vararikkoon v. 1870. Hoidettuaan sitten pientä teollisuusliikettä maalla menestyksettä, meni hän Venäjälle ja palveli tavallisena työmiehenä Tulan kuuluisassa metallitehtaassa noin pari vuotta. Oleskeli sitte isäpuolensa, kirkkoherra Laurilliusen luona Marttilassa, kirjoitteli sanomalehtiin ja otti uudestaan v. 1874 lähes 36-vuotiaana (!) ylioppilastutkinnon,

*) Seuraavat tiedot olen saanut osaksi *Finlands Jurister 1898* nimisestä teoksesta, osaksi lääninmaanmittari Axel Herliniltä ja toht. K. Kyrkiöndilta sekä lääninsihteerit A. Aholta, jotka pyynnöstä ne hyväntahtoisesti ovat antaneet.

seuraavana vuonna 1875 fil. kandidaattitutkinnon — ei kuitenkaan vihityttänyt itseään maisteriksi kieliriitojen takia — ja v. 1878 jurisutriusquekandidaattitutkinnon — siis 40-vuotiaana. Rupesi sitte auskultantiksi Turun hovioikeuteen, meni senaatin talous- ja sitte oikeusosastoon, palveli vankeinhoitohallituksessa ja nimitettiin v. 1890 Ulvilan kruununvoudiksi — merkillinen kohtalon iva miehelle, joka kirjassaan (siv. 49) väittää, että “kammeraali- ja finanssioikeudet ovat vain käsitteittämiä sanoja”. Saatuaan pyynnöstä eron v. 1903 kuoli hän melkein köyhyudessa Porin kaupungissa heinäkuussa v. 1906 — siis vähän suurlakon jälkeen.

Luonteeltaan kuuluu hän olleen hilpeä ja leikillinen ja keskusteli mielellään sosialismista teoreettiselta kannalta. Teki ulkomaanmatkoja, joista kuitenkaan ei tuttavillensa maininnut juuri mitään. Kuitenkin on tiedossa, että hän siellä seurusteli vanhan Liebknechtin kanssa, jolta hän myöskin myöhemmin sai kirjeitä — niistä ei minun ole onnistunut tähän asti saada mitään vihiä ponnistuksistani huolimatta, koska H:n pari vuotta sitte kuollut veli, kolleega Herlin lienee hävittänyt hänen paperinsa. Mahdollisesti otti hän osaa m. m. kansainväliseen sosialistikongressiin Pariisissa v. 1889, jossa eräs “Nikolaus Finn” niminen henkilö edusti Suomea (vert. nimeä Niklas H.)*)

Tässä Suomen tiettävästi ensimmäisen sosialistin elämänvaiheet. Arvattavasti ne eivät olisi semmoisinaan antaneet aihetta sen enempään eikä tähänkään kirjoitukseen, ellei H. v. 1894 Saksassa olisi julaissut erään tavallansa merkillisen kirjan: “Das Rechtssystem der Socialdemokratie, Ein erster Entwurf v. A. N. Herlin, Nürnberg, Verlag Wörlein & C., 253 siv. 8:o**), jonka kielellistä asua tarkastamassa hänen luonaan Suomessa asui Liebknechtin poika, joka siihen aikaan oli ylioppi-

*) Tämän arvelun olen tehnyt maisteri K. H. Wilkin prof. V. Verdaron pyynnöstä tekemän kysymyksen johdosta, oisinko minä ollut tuo Finn.

**) Tätä kirjaa löytynee vain muutamia kappaletta Suomessa. Yksi on toht. Kyrklundilla Turussa, toinen hänen rouvallansa ja kolmas maist. R. Forstenilla. Viimemainittu lainasi sen minulle jo useampia vuosia sitte, vaikka se silloin jäi syrjään.

las, nykyinen Karl Liebknecht, asianajaja ja tunnettu sosialisti.

V. 1894 ei vielä tiettävästi ollut varsinaisia sosialisteja Suomessa. Kuten Eetu Salin toteaa (Kymmenen vuotta Suomen työv. puol., muist. siv. 6), "alkoivat vasta 90-luvun puolivälissä köyhälistömme tyytymättömyyden ilmaukset" ja sosialismin ajatussuunta oli meillä vielä hämärässä siihen aikaan. Itse olin minäkin silloin samalla kehitysasteella kuin esim. Bebel hänen siirtyessään sivistysseurakannaltaan sosialismiin. Mutta siihen aikaan oli Herlinillä *valmis* sosialistinen järjestelmä ja hän lausuu selvään kannattavansa sosialismia.

Tosin ei se sosialismi, jota hän kirjassaan edustaa, ole aivan puhdasta sosialismia, vielä vähemmän oikeata "marxilaisuutta". Kun lukee hänen kirjansa, juohtuu heti mieleen Anton Mengerin juristisocialistinen Neue Staatslehre (Uusi valtio-oppi, käänt. J. K. Kari), varsinkin sen loppupuoli. Mutta H. ei ole voinut siitä saada mitään tietoa, koska sen ensimmäinen painos ilmestyi vasta 8 vuotta myöhemmin. Mengerin juristisocialistinen ensimmäinen teos, kuuluisa "das Recht auf den vollen Arbeitsvertrag" ilmestyi kyllä jo v. 1886 (ensim. p.) mutta näyttää siltä kuin ei H. olisi tätäkään teosta tuntenut kirjaansa kirjoittaessaan.

Epäilemättä on H:iin vaikuttanut Bellamyn utopinen romaani "Looking backward", jonka hän itse mainitseekin. Mutta H. ei saavuta Bellamyn hauskaa ja helppotajuista esitystapaa — muutenhan B:n kirjan arvo on sängen vähäinen — päinvastoin on H:n esitys hyvin filosofinen ja kankea, välistä hämäräkin, ettei hevin saa selkoa siitä, mitä hän oikeastaan tahtoo saada sanotuksi, vaikka juuri esipuhe tarkoittaa pääsisällön selvittämistä, "jotta lukija helpommin voisi seurata itse ajatuksenjuoksua".

Selvää juristisocialismia on se, että heti ensi luku selittää "oikean ja väärän" suhdetta toisiinsa. H. näkyy otaksuvan "oikeaksi", mitä "me kaikki todellisesti tahdomme, kun arvostelemme objektiivisesti ulkopuolella etujemme piirin" ja se perustuu järkeen. Että oike-

us on taloudellisten olojen tuote — kuten Marx on väittänyt — ja että se sentakia on erillainen eri kansankeroksissakin — muistettakoon vain esim. eri käsitys työväen solidariteetista ja streikkipakosta — siitä ei H. tiedä mitään. Sattumus muka hävittää oikeuden, sattumus vallitsee nykyisessä taloudellisessa elämässä, sen tähden on se väärä. Nykyisen työn tarkoituksena on toisten ihmisten tarpeitten tyydyttäminen, mutta työläisen tarkoituksena on oman hyvinvoinnin edistäminen. Työjako on nyt edesvastuuttomien työnantajien ja senkaltaisten käsissä. Vallassaolijat vierittävät mikäli mahdollista kaikki yhteiskunnalliset maksut osattomien niskoille, mutta estävät heitä silti pääsemästä päättämään yhteiskunnan yhteisissä asioissa. Suuri osa yhteiskunnan tuloista tuhlataan militarismiin y. m., samalla kun ei nainen saa kyllin korvausta työstään ja vielä vähemmän varsinaiset työntekijät.

H. sanoo, että kaiken tämän nojalla hän asettuu "jyrkästi vastustamaan nykyistä järjestelmää ja positiivista oikeustiedettä". Nykyinen valtiomahti on näet "väkivaltaa, raakaa väkivaltaa". "Nykyiset valtiomiehet tietävät vallan hyvin, että heidän toimintansa on järjetöntä ("sinnlos"). Yksityisomaisuus on ainoastaan luonnossa suoritettavana korvauksena tunnustettava. "Kun sosialidemokratia vihdoin on saanut koko pääoman käsiinsä... niin olemassaolon ehdot ovat yhdistetyt työläisten järkevään tahtoon". "Kapitalisti ei täytä mitään velvollisuutta, ellei se tapahdu voiton takia. Sukkelat päät ovat keksineet tähän kolme syytä, miksi kapitalistinen voitonhimo olisi oikeutettu. Kapitalistien "profiitti" johtuu kolmesta seikasta: 1. toimintapalkasta työnantajalle; 2. korosta korvaukseksi siitä, että työnantaja ei kuluta itse pääomaansa, kuten voisi, vaan käyttää sitä tuotannossa; 3. korvaukseksi siitä vastuuvuorasta, jonka alaiseksi kapitalisti joutuu, että voi kadottaa pääomansa sen käyttämisessä." Ja kapitalistiyhtiöistä lausuu hän, että "suunnattomien hallintokustannusten ja valtaviin voittojen kautta hankkii porvaristo monta rasvapalaa itsellensä. Kuitenkin ne toimittavat

sille turvallisuutta ja sielunrauhaa ja pidättävät siinä terveellistä itaruutta. Mitä huolellisemmin valtiat ympäröivät itseänsä turvallisuudella, sitä ankarammin kiristävät he köyhiä, joiden tulee suorittaa myöskin maksumat siitä.” Varsinainen kauppa saapi yhtä kovan tuomion: ”*nykyinen* kauppa ainoastaan hävittää olematta tuotteliaana”. Mutta tulevaisuuden yhteiskunnassa on kapitalisti oleva aivan kuin muukin työmies, koska ”ei silloin kukaan synny etuoikeutettuun asemaan, vaan jokainen ainoastaan omalla ansiollaan hankkii ja ylläpitää hyvinvointiaan.” Sillä tässä valtiossa pidetään tuotanto ja kulutus tasapainossa erityisen kontrollin kautta, jonka luopi yleinen, yhteinen tahto, joka juuri on saatava toimeen. Tavarain vaihto tapahtuu työn arvon mukaan. Tämä määrätään tavarain hyödyllisyyden, harvinaisuuden ja yhteiskunnallisesti tarpeellisen työn s. o. korkeimman tekniikan ja intensiteetin mukaan. H. polemiseeraa tässä, kuten muutamissa muissa kohdissa Marxia vastaan, mutta hänen käsityksensä työn intensiteetistä (voimaperäisyydestä) ja pakollisuuden aatteesta taloudellisessa kehityksessä näyttää, ettei hän ole Marxia ymmärtänyt — kuten moni muukin, vieläpä korkeasti oppinut professorikin.

Mutta työläinen on nykyisessä yhteiskunnassa alituisen riiston alainen. ”Nykyään työskentelee työläinen ehkä seitsemän tuntia päivässä ilman korvausta, ilman tulosta itsellensä, koska hän ei edusta eikä puolla oikeuksiaan”. Hän tekee väärin siinä, että hän omistajien suhteen esiintyy tahdottomana kärsijänä”. Ja Herlin huudahtaa: ”Te olette köyhiä, te proletaarit, ja te olette ilman oikeuksia, koska olette köyhiä. Teidän pitäisi palvella toisianne. Te annatte herroillenne kaikki ettekä pidä itsellenne mitään. Sen takia joutuvat teidän naisennekin samaan orjuuteen kuin itse olette. Sen takia ette voi syöttää lapsianne, vaan lähetätte nämäkin samaan orjuuteen. Ja teidän varoillanne palkkaavat teidän tiranninne sotajoukkoja, jotka pitävät teitä aisoissa.” Ei voi mitenkään kieltää, että tässä puhutte-

lussa piilee syvää myötätuntoisuutta köyhälistöä kohtaan. Ja samaa huomaa muuallakin hänen kirjassaan.

Olisi kerrassaan joutavaa tarkemmin selostaa, mitenkä H. ajattelee sosialismin käytännöllistä toteuttamista. Hän sanoo kyllä, aivan järkevästi, ettei hän tahdo mennä liiaksi yksityisseikkoihin, koska nämä tulevat itsestään, kun uudet olot muodostuvat. Mutta epäilemättä on hän sittekin mennyt tässä suhteessa liian pitkälle (summaarisen yhteenvedon löytää lukija sivuilta 245—250) ja koko tämä selostelu haiskahtaa suuresti utopialta, kuten Marus'en, Campanellan, Baconin, Hertzkan, vieläpä Mengerinkin esitykset. Onhan meille tosin itse Kautskykin antanut jonkunlaisen katsauksen oloihin "päivänä jälkeen sosialistisen vallankumouksen" (kirjassaan *Die sociale Revolution II*), mutta hän on siinä samalla määrännyt tällöisten selostelujen rajat ja näiden rajojen sisäpuolella ei Herlin mielestäni suinkaan ole pysynyt. Hän otaksuu, että siirto vanhasta yhteiskunnasta uuteen tapahtuisi vapaehtoisten muodostuksien kautta, kuten esim. Saint-Simon, Owen ja Fourier arvelivat; mutta vaikka hän sanoo, että "vallan anastamisen nykyisten haltijain käsistä tulee tapahtua", ei hän, yhtä vähän kuin monet muutkaan maailmanparantajat, tahdo jyrkempiä keinoja: H. ei puolusta lakkoja, ei edes parlamentaarista toimintaakaan — kuten Liebknecht v. 1869 arveli, ei se muka voi viedä perille: "socialidemokratian aikakaudella ei voi olla mitään politiikkaa olemassa", jolloin enemmistö määrää asiat; "socialistien politiikan ei tule olla valtiotaitoa, vaan (taloudellista) yhteiskuntataittoa."

Tässä näkyy ilmeisesti H:n puutteellisuus sosialismin käytännölliselläkin alalla: luokkataistelusta ei hänellä näy olevan aavistustakaan.

Mutta hänen kirjansa sisältää paitsi heikkouksia itse pääasiassa, monta sangen hyvää yksityisseikkaa, kuten esim. hänen arvelunsa avioelämästä: "mitä jumala luonnon kautta on kahdeksi henkilöksi osoittanut, ei ihmisten pitäisi luonnottomasti yhdistää", "empimättä annettu lupaus (rakastaa koko elinajan) on itsetunnon ja

kunniantunnon luovuttaminen”. Samoin hänen väitteensä kasvatuksesta, että on tarkoituksen mukaista, että jätetään ainakin osa kasvatuksesta niille, jotka ovat siitä huvitetut, jotta äidit voisivat muutakin toimittaa. Uskonosta hän väittää, että “nyt jo on päästy siihen ymmärrykseen, että se on yksityisasia” ja että “sosialidemokratia ei tule varsinaisesti pappeja asettamaan”. Ja hän on samaa mieltä kuin Bebel ennen kuolemaansa, että “valtiollisessa puolueessa voivat täydellisen yksimielisyyden ohessa lopputarkoituksesta mielipiteet suurestikin poiketa toisistaan, niin pian kuin tulee kysymys voimakeinoista (huom.!), joilla vastustaja on voitettava. Niin sosialistienkin keskuudessa. Olisi tyhmää, jos sosialistinen ryhmä, vaikka se pitääkin vissiä keinoa paraimpana yhteisen asian perille ajamiseksi, tahtois julistaa tämän ainoaksi keinoksi. Todellisuudessa tulee sosialismi käyttämään lukemattomia mahtikeinoja, kunhan se vain voi koota riittävän joukon puoluelaisia yhden tarkoituksperästään selvillään olevan ja päättäväisen johdon alle”.

“Sosialismi on nyt jo (v. 1894) laajalle levinnyt valtiollinen puolue” ja “me tulemme läheisessä tulevaisuudessa pääsemään jokaisen oikein ja järkevästi (sic!) ajattelevan ihmisen päämäärään, kaikkien riistonalaisten proletaarien kaipaamaan, koko ihmiskunnan ensimmäiseen yleiseen vapautukseen”.

Joulusoihtu (Turku) 1913.

CHARTISMI*

*) Vaikka Sidney ja Beatrice Webb (Hist. of trade unionism s. 158) jo v. 1894 väittivät, että Chartismin historian kirjoittaminen olisi Englannin kansanvaltaisuukselle sangen hyödyllinen, on vasta v. 1913 ilmestynyt ensimmäinen kelvollinen yleishistoria siitä: Bear Geschichte des Sozialismus in England, siv. 223—419. Chartisti Gammangen teos (History of the ch. mov. 1854) ei ole tyydyttävä. Vanhempia lähtelmiä on: Brentano, Die engl. Chartistenbewegung, Preuss. Jbbr 1874; Carlyle, Chartism, London 1839; Holyoake, Sixty years of an agitators life, 1892; Jephson, The platform 1892; Lovett, Life und struggles of W. Lovett, 1876; McCathy, History of our own times 1886; Tildsley, Entstehung u. ökon. Gr der Chartistenbew. 1898 (runsaasti eksyttäviä painovirheitä), Wallas, Life of Fr. Place 1898; Walpole, History of Engl. 1878/86; johon vielä voi liittää Socialdemokratische Bibliothek XVI ja Jensen-Björgberg. Socialdemokr. Aarhundraede I, sivu 90—116.